

Résumé

SUR L'ACTIVITÉ ETHNOGRAPHIQUE DU MUSÉE MUNICIPAL DE KRANJ

Dans le présent compte-rendu, l'auteur donne un précis de l'activité du département ethnographique du Musée Municipal de Kranj, dans les années 1959—1960. Il présente, d'une manière plus détaillée, les enquêtes de campagne dans la Vallée Supérieure de la Save. Enfin, il mentionne les projets internes et les problèmes de son Musée.

ETNOGRAFSKO DELO MESTNEGA MUZEJA V CELJU

V LETIH 1958—1960

Milena Moškon

V letu 1958 je Mestni muzej v Celju reorganiziral svoje delo na terenu. Pri raziskovanju ni več sodelovala ekipa prejšnjih let. Do spremembe je prišlo zaradi izredno hribovitega terena, kjer nikakor ni bilo mogoče ustvariti stalnega središča z vsem potrebnim in pa zaradi sodelovanja Glasbeno narodopisnega inštituta. Tako je dr. Valens Vodusek, ravnatelj imenovanega inštituta, posnel na magnetofonski trak vse pesništvo in pripovedništvo. Zato sta za proučevanje ostali na razpolago zlasti materialna kultura in ljudska umetnost. Važna pa je bila, posebej še za tehnično dokumentacijo, pridobitev risarja, stud. arh. Mirka Kazela, ki je s kustosom Mileno Moškon poleg drugega opravil važno nalogo na področju ljudske arhitekture. Sodelovala sta še Jurij Vreže z dr. Voduskom pa Breda Krča, stud. etnologije.

Casovno je delo zajelo mesec julij in del avgusta.

Obdelano je bilo območje od Luč, preko planine Grohata, Podolševe, Matkovega kota, Logarske doline, Robanovega kota in Podvolovljeka vse do Sv. Lenarta nad Gornjim gradom. Pri tem so bile zajete kmetije-samine, ki so po svoji legi najvišje v Sloveniji (Bukovnik v Podolševi, Knez v Robanovem kotu) in druge.

Za proučevanje ljudske arhitekture ima svoj pomen odkritje lesene hiše v Podvolovljeku z letnico 1652. Dokumentacija je bila izvedena izredno natančno, kajti hiša je bila tik pred modernizacijo. Poleg tega je bilo registriranih več starih hiš, kašt, marofov in čebelnjakov.

Obdelano je bilo poljedelstvo, planšarstvo na Grohatu in delu Velike planine, ki sega na celjsko območje.

Zabeležili smo 11 novih votivnih podob, kamnite ljudske nagrobnike v Solčavi z napisom in reliefnim figuralnim dekorjem, lepe kovane mreže, več primerkov stenske slikarije na zunanjščinah hiš in znamenj.

Od predmetov smo zbrali 57 panjskih končnic in 50 drugih predmetov.

Naredili smo 75 tehničnih risb, 211 črno-belih in 37 barvnih fotoposnetkov (stenska slikarija in votivne podobe).

Dr. Valens Vodusek je posnel na magnetofonski trak nad 200 pesmi, več pravljič, rekov in pregovorov. Mestni muzej v Celju je presnel 2 magnetofonska trakova najznačilnejših primerkov.

Leta 1959 so pri delu na terenu sodelovali: Eva Malnarič, stud. umetn. zgodovine, Jelka Jerala, stud. geografije, Milan Žepič, stud. arh. in Milena Moškon.

Delo je bilo zaradi napora, ki so ga zahtevali hriboviti kraji, razdeljeno v dve obdobji, in sicer v julij in avgust.

Obdelali smo Ljubno z okolico (Primož, Rastke, Planina, Ter, Okonina, Grušovlje, Savina) in vas Svetina nad Celjem.

Lesene hiše so bile postavljene sredi 18. ali v začetku 19. stoletja. Njihova notranja razdelitev je običajna: lopa, črna kuhinja, hiša, kamra in včasih še »kšica«. V hiši je navadno ohranjen lesen strop z bolj ali manj profiliranimi robovi desk in ornamentiranim prečnikom, kjer sta signirana tesarski mojster (n. pr. Primož Jezernik) in tedanji hišni gospodar (n. pr. Johan Kaker).

Kašte v teh krajih so grajene strogo funkcionalno, brez večjih dekorativnih elementov.

Kot posebnost v stavbarstvu je pojav »geplovih lop«, ki so zgrajene bodisi samostojno, so pravokotnega ali osmerokotnega tlorisa ali pa so povezane z »marofi«.

Zapisali smo podatke o poljedelstvu, živinoreji, sadjarstvu, ljudskem prometu, prehrani, ljudski medicini in pravnih običajih. Od duhovne kulture smo zasledili nekatere pesmi, pregovore in reke.

Ljudska umetnost je bila zastopana z dekorativnimi elementi na stavbah, raznem orodju, pri stenskem slikarstvu na fasadah hiš in znamenj.

Od predmetov smo zbrali 11 panjskih končnic in lesen ornamentiran detajl omare.

Svetina je etnografsko zaščiten vas, zato smo raziskali kraj sam ter bližnjo okolico. Pregledali smo ureditev vasi, še posebej pa domačijo pri Kovaču. Zbrali smo podatke o poljedelstvu, živinoreji, sadjarstvu, vinogradništvu, prehrani, prometu in ljudski medicini. Potem smo zapisali običaje ob smrti in rojstvu ter nekaj pesmi.

Terensko delo v letu 1960 sta opravila Ivan Sedej, dipl. umetnostni zgo-dovinar in Milena Moškon, in sicer v času od 5. septembra do 15. oktobra.

Obdelano je bilo območje: a) od Černivca, Tiroseka, Gornjega grada skozi Zadrečko dolino do Nazarij, b) dolina ob Savinji od Radmirja do Mozirja z vasmii pod Mozirsko planino. Pri tem so bile zajete vse samine na hribovitih krajih ob obeh dolinah.

Sedej je proučeval ljudsko umetnost in obenem risal, Moškonova pa je zbirala podatke iz ostalih področij etnografije. Poleg proučevanja je bila glavna naloga še zbiranje panjskih končnic in ugotavljanje meja njihove razširjenosti.

Vsa področja so bila obdelana komparativno z materialom preteklih let (Kotnikov zbornik, Celje 1956, Zapiski z Gornjegrajskega).

Posebno zanimiv je pojav zidanih hiš, marofov in kašt z arkadami. Te stavbe so gradili potujoči italijanski stavbeniki v drugi polovici 19. stoletja. Vredno bi bilo proučiti to vrsto stavbarstva posebej. Od lesene arhitekture pa bi bile vredne omembe: kašta iz leta 1790 s slikarjio na vratih (Šmiklavž 52); druga je najstarejša na celjskem terenu — ima letnico 1688 (Tirosek 58). Od lesenih sta zanimivi predvsem kašta iz leta 1683 (Tirosek 58) in 1818 (Tirosek 55), posebno še glede na izredno značilne elemente ljudske arhitekture.

Zapisani so bili podatki o notranji opreii hiš, domači obrti (usnjarstvo), poljedelstvu, čebelarstvu, nekaj iz pesništva in običajev.

Ljudska umetnost je bila zastopana z dekorativnimi arhitektonskimi elementi, ljudskim stenskim slikarstvom na fasadah hiš, kašt, svinjakov in znamenj ter z ljudskim kiparstvom in rezbarstvom.

Narejenih je bilo 45 risb; 2 kopiji stenskih slikarij v naravni velikosti in okrog 180 fotoposnetkov.

Od predmetov je bilo zbranih 272 panjskih končnic, polkrožni kladasti panj, slike na steklo, peča, rifl za lan iz leta 1790 in drugi.

V letu 1960 je bil Mestni muzej v Celju in s tem tudi etnografski razstavni prostor zaradi obnovitvenih del na Štari grofiji za obiskovalce zaprt. Prirejeni pa sta bili dve občasni razstavi etnografsko-etnološkega značaja, in sicer:

a) razstava »peče na Slovenskem«, ki jo je priredil Etnografski muzej iz Ljubljane v dneih od 5. do 15. maja. Bilo je nad 4000 obiskovalcev;

b) razstava »Izvenevropska zbirka Alme Karlinove« v mescu juliju. Razstavo si je ogledalo 4200 oseb.

Etnografska zbirka Mestnega muzeja v Celju šteje zdaj 992 inventariziranih predmetov, ki so preparirani in konservirani. Fototeka šteje 1125 fotografij in 37 barvnih negativov z etnološkega področja. Ko bodo končana obnovitvena dela na Stari grofiji, bo dobil etnografski oddelek večji razstavni prostor, ki bo nudil nove možnosti prikazovanja etnografskih značilnosti celjskega območja.

Résumé

L'ACTIVITÉ ETHNOGRAPHIQUE DU MUSÉE MUNICIPAL DE CELJE EN 1958—1960

En 1958—1960, le département ethnographique du Musée Municipal de Celje continuait, d'une manière systématique, les enquêtes de campagne dans la Vallée Supérieure de la Savinja et dans la Vallée Zadrečka. Avec de nombreuses notes, photos et croquis, on a recueilli, aussi dans ces années, à peu près 400 objets muséologiques.

En 1960, les salles d'exposition du département ethnographique restaient fermées au public pour des raisons de travaux de restauration de l'immeuble du Musée. Mais on organisa deux expositions temporaires, »Le mouchoir de tête en Slovénie« (par le Musée ethnographique de Ljubljana) et »La collection Outre-Mer d'Alma Karlin«.

OB RAZSTAVI DEL JOZETA KARLOVSKA

Nace Šumi

Lani je Slovensko etnografsko društvo s sodelovanjem Etnografskega muzeja v Ljubljani priredilo razstavo del znanega zbiratelja, raziskovalca in poustvarjalca slovenskega ornamenta; pod streho jo je sprejel Etnografski muzej v Ljubljani. Iz skopih časopisnih poročil o prireditvi in nekaterih obrobnihih revijalnih opazkih je bilo komaj mogoče slutiti močno deljena mnenja, ki so med obiskovalci krožila o tej razstavi in na splošno o pomenu in ceni sorodnih prizadevanj.

Avtor se je potrudil, da je dal razstavi pečat skrbnega izbora z retrospektivno tendenco. Od prvih zbirk in stilizacij geometričnega in rastlinskega ornamenta ga je pot vodila do formulacije sintetičnih del, ki jih sam imenuje ornamentalne podobe. Značilno zanje je, da se ne zadovoljujejo z različnimi sistemi stilizacije, marveč da zavestno iščejo simbolične celote, da oživljajo svet rastlinja, po drugi strani pa skušajo ilustrativno-simbolično vključiti v ornamentalno ploskev mitološke in splošno folklorne predstave. Če dodamo, da spremlja ta razvoj iznajdljiva raba lazurnih barv, ki skoznje preseva struktura gradiva, da se okorišča Karlovšek tudi s prvimi oljnega slikarstva ter posega vedé ali nevedé v zakladnico vzhodnega slikarstva, bi bilo to za splošno informacijo o snovi in formalnih značilnostih že kar dovolj. Težave pa nastajajo, kadar je treba ocenjevati pomen njegovega opusa kot likovno ambiciozne ali folklorno ustrezajoče stvaritve. Kakor etnografska veda nujno more le z rezervo priznavati ilustrativni pomen takih kreacij, tako se tudi likovna kritika nikakor ni mogla ogreti zanje.

Edini kriterij, ki je bil doslej pri oceni Karlovškovega dela plodno porabljen, je teza o njegovem »svetovnem nazoru«, ki naj ga kratko malo